

Qərbi azərbaycanlı aqsaqqallarımız, ağbirçəklərimiz

Yaxın yoldaşın, dəyərli dostun portret cizgiləri

**Əsgər ƏSGƏROV,
Azərbaycan Jurnalistlər
Birliyinin üzvü**

(Sənədli avtobiografik ocerk)

Mənim üçün əsla unudulmayan, doğmadan doğma yurd yerim – qədim Ağbaba – Şörəyel elində uşaqlıq, yeniyetməlik dövründən indiyədək ünsiyyət bağladığım bir şəxsiyyət tanıyorum, “yerin altına da bələddir, üstünə də”.

Həmin ünvanda sonralar yaxın yoldaş, dəyərli dost və sirdəş olan qeyrətli bir kişi tanıyorum, son dərəcə işgüzar və səmimi, mehriban, böyük-kiçik yeri bilən, necə deyərlər,”klass” avtobus sürücüsü!..

Oxucu ilk cümlələrdənəcə yəqin sezmiş olar söhbətin kimdən getdiyini və durub deyər ki, yəqin bu, Seyfulladır, - Abbasov Seyfulla! Haqlısan, balam, düz tapmışsan, ”məclisimizin” bu günkü “qonağı” bütün Ağbaba – Şörəyeldə qədim türk məskəni Amasiyada böyük-kiçik hamının dərin hörmətini qazanmış adı sürücü, sənətinin kamil birincisi, elə “kənar” işlərdən də yaxşı baş çıxaran Seyfulla Rəsul oğlu!

Bu qeydlər onun barəsindədir. Halal bir ailənin ilki, mərd yetirməsi barəsində dəst sözü, qardaşlıq töhfəsidir deyilənlər!

- Əzizim Seyfulla, sən Daşköprü kəndində, qulluqcu ailəsində, mənsə Qaraçantada (Əzizbəyovda) ziyanlı, müəllim ailəsində doğulmuşuq. Tanışlığımızın, dostluğunuzun kökləri barədə məlumatım yeterincədir, onları yeri göldikcə bütün “detalları ilə” ortaya qoymağə çalışacağam.

Atan, Seyfulla, eldə-obada sayılıb-seçilən mühəsib idi. Rayon torpaq şöbəsində, müxtəlif kolxozlarda, sonradan Qarabulaq eksperimental damazlıq sovxozunda mühəsib işləmişdi. Kollektivlərdə, camaat arasında dərin hərmət qazanmışdı. Sənətini əla bilirdi. Sadəcə kurs bitirmişdi, ancaq mükəmməl təhsil görmüş mühəsibləri kölgədə buraxan qulluqcu idi. Çoxlarının bacarmadığı “balans tərtibində” bütün həmkarlarına nümunə göstərirdi. O ki qaldı insanlığına, rəftarına, adamlara olan münasibətinə, Rəsul Abbasovu (əksəriyyətimiz əmi deyə müraciət edərdik) heç kimlə müqayisə etmək olmazdı: diqqətli, böyük-kiçik yeri bilən, hamının köməyinə çatan işçi idi. Bir dəfə də olsa onun kiməsə əsəbləş-

diyini, sözünü ucadan dediyini görüb-əsidən olmamışdı. Vətən müharibəsi illərində cəbhədə yaralanmış, vaxtından əvvəl tərxis olunub dinc əməyə qayitmışdı.

Bu baxımdan bizimki getirmədi. Atam Fərhad Rəcəboğlu əsrin 30-cu illərinin əvvəlində İrəvan Pedaqoji Texnikumunu bitirmiş, ucqar Təpəkötürk kəndində təzəcə təşkil olunmuş məktəbdə müəllimliyə başlamışdı. Qiyabi yolla ali təhsilə davam edirdi, iki il sonra bu mərhələni də başa vuracaqdı. Sonuncu iş yeri rayon mərkəzindəki Amasiya kənd beynəlmiləl orta məktəbi olmuşdu. Ailəmizə müəllimlər üçün ayrılmış kabinet-evlərdən bir otaq vermişdilər. 5 nəfərlik ailə burada yaşaydıq. Üç yaşına 2 ay qalmış, 1939-cu ilin bir qış günü (vaxtı, zamanı sonralar əmioğlum, mərhum Baxşəli dəqiqləşdirmişdi) atam əsgərliyə aparıllar. Uşaq olsam da, bəzi məqamlar yadimdə yaxşı qalmışdı. Ata məktubları, baba, ana, biz körpələr üçün yeganə sevinc mənbəyi, təsəlli idi. O, yazmışdı ki, inşallah, tezliklə görüşərik. Ancaq dünya müharibəsinin başlanması hər şeyi alt-üst etdi. 1941-in dekabrında atamın “qara kağızı” gəldi.

Sonralar, mən yaşa dolduqca nəslin şəcərrəsini araşdıranda, Seyfulla, atasabalarımızın, onların davranış və oxşar cəhətlərini yan-yana qoyduqda xeyli bənzər cəhətləri görüb sevimmişdim. Aramızdakı dostluq, yaxınlıq, ümumən fikir və ideya birlüyü, bu xoş məqamların yeni təzahür forması olduğuna inanmışdım. Düzlük, halınlıq, mənəvi təmizlik, heç kimin malında, dövlətində gözü, sözü olmamaq deyilən fikrin təsdiqi kimi hər an səslenməkdədir. Açığını deyək, babaların, elə ataların da həyatında vaxtaşırı oxşar cəhətləri axtarır tapmaq elə də çətin deyildi.

* * *

Ötən əsrin 30-cu illərindən başlaşmış bizim Qaraçantada imkani olanlar yeni dam-dəş salır, təzə evlərə köçürdürlər. 1934-35 illərdə atam da baba evinə bitişik yerde (illər divara həkk edilmişdi) otaq, koridor, təndir damı-ashxana tikdirmişdi. İş yeri tez-tez dəyişdirildiyindən (bir il də o, Dərələyəz də, Herher kəndində işləmişdi) biz yəni “kompleksimizdə” çox da yaşamadıq. Buları da mənə böyükər danışıb. Atam orduya gedəndən sonra biz Amasiyadan öz evimizə köçdük. Az sonra baba bizi də öz himayəsinə götürdü. Ata evimiz boş idi. 1944-cü ilin yayında atan Rəsul Abbasov bizim kənd kolxozuna mühəsib göndərilir. Babam Rəsul əminin xahişi ilə ailəniyi bizim evdə yerləşdirir. Beləliklə, Seyfulla, səninlə biz “bir evli” olduq. Tanışlığımızın, sonradan yaranan six ünsiyyət və dostluğunuzun bünövrəsi də bu vaxtdan başlayır. Yaş fərqiimizin də böyük olmaması “prosesi” bir qədər də sürətləndirir. Sən yenice 86-nı başa vurdun, mənsə 85-ə yaxınlaşıram.

* * *

Ailənin kənddə məskunlaşması ilə məhəllədə çox şey dəyişdi. Mövsümlə bağlı müxtəlif oyululara daha çox yer verirdik: ”Çiling-ağac”, ”aşiq-aşiq”, ”cız”, ”saqq-a-daş” oynayar, ”cir-cir” sürərdik. Çox vaxt günbatanadək başımız bu oyunlara qarışardı. İçimzdə bir rus balası da var idi – Yahuurka. Kolxozda taya quran molokanın oğlu

idi, Bogdanovka rayonundan (Gürcüstan) gəlmişdilər.

Yaxşı yadimdadır, əzizim Seyfulla, ”divar-divara” yaşadığımız illərin ilk dövrlərindən sən öz maraq dairen, səriştən, fantaziyanla hamidan zirəng idin, dəstəmizin bir növ “kapitani” sayılırdı. Əkin sahəsindən toxumsəpən aqreqatın atılmış detalını təpib gətirmişdən. Bir ucu quş dimdiyini xatırladırdı. Səpində kəsəkləri parçalayan doğrayıcı diskı bərkidib dəyənətli edən detal. Öndən iri yarığı var idi, arxa boş. Bunu bir növ “taxıl döyen maşına” bənzərdirdin. Bir əllə maşını tutar, digəri ilə topladığımız samanı külös əvəzi “taxıldöyənin” yarığından keçirər, guya dəni samandan “ayırar”-və sevinc, təbəssüm yaradırdı...

Onda bu “yolun” hara aparacağı heç birimizin ağlına gəlməzdə. Ancaq mən uşaq ağlım ilə yəqin etmişdim ki, deyəsən Seyfullanın texnikaya, dəmir-dümərə olan marağı hər şeydən yüksəkdir.

Sonra məktəb başladı. Mən birinci sinfə getdim, Seyfulla, sən ikinciə qədəm qoydun. Adıca kağız, dəftər, karandaş tapılmırdı. İlk dərslərdə bize yazmaq üçün “dəftər” adına 8-10 vərəqlik “Kolxoçunun əmək kitabçası”-ni payladılar...

* * *

Əziz dost, elə buradaca qayıdırəm genimizin, əxlaq və terbiyəmizin bünövrəsini, köklərini müəyyənləşdirən ata-babaların insanlığına, halallığına, düzlüğünə, camaat arasında sayılıb-seçilmələrini müəyyənləşdirən cəhətlərə. Adətən bu “titulu” qazananları eldə-obada “imam övladı” kimi dəyərləndirirdilər. Babaların həyat yolundan, insanı keyfiyyətlərindən deyilənlər dair bəzi epizodları gətirirdim.

Sənin Abbasəli baban ilə görüşüb tanış olanda o kişi 75 yaşı haxlamışdı. Sakit, asta danışan qoca idi. Sariyanız, camalığöyçək görkəmi var idi. Al yanaqları kişinin simasını daha xoşagəlim və cazibədar edirdi. Evdə, ailədə onunla bağlı maraqlı söhbətlər gəzirdi. Keçmişdə baba yaz ağızı yolu qonşu Düzkənd kəndində salıb imkanlı sahibkardan bir boyun öküz və yer şumlayan “cüt” istəyir. Deyir ki, çöldə kiçik sahəm var, onu şumlayıb toxum səpəsiyəm. Sahibkar babanın xahişini yerinə yetirir. Səhərisi baba əkinə başlayır. İki gün keçməmiş çuğul qonşu yolu Düzkənd kəndindən salıb sahibkara olmazın böhtən danışır: Abbasəli sənin öküzlərini ac saxlayır, bütün günü işlədir, ara bir də çubuğu çəkib mal sahibinin “keçmiş-keçənini” dilə gətirir...

Sahibkar daxilən qəzəblənsə də, özünü o yerə qoymur və çuğulu sakitləşdirir: Darixma, hər şeyi mən yolu na qoyaram, - deyir.

Səhəri sahibkar atını minib babanın “iş yerinə” sürür və kənarda dayanıb bütün “prosesi” izleyir. Görür ki, çuğul dedikləri başdan –ayağa yalandır. Budur, Abbasəli öküzləri haraylayıb “cütün” gavahının şırıma yönəltdi, tələsmədən sahənin başına çatdı və eyni ahənglə də geriyə dönüb sona yetəndə öküzləri ot xorumuna tərəf döndərib yemlədi, 5-10 dəqiqə dayanıb heyvanlara dinclik verdi və yenidən durub işinə davam etdi. Şirimin ortasında dayanıb əlini göyə qaldırdı, nəsə bir ayın yerinə yetirib, sonra öküzləri harayladı...

Hər şey yerli-yataqlı varlıya aydın olduqdan sonra sahibkar kişinin yanına gelir, hal-əhval tutur və sonda soruşur: Əkin vaxtı dayanıb əllərini göyə açın, nəsə elə bir ayın yerinə yetirdin. Bunun mənasını, sər deyilsə mənə söylə. ”Cütçü” cavab verir ki, çox sağ ol, sən mənə bu qədər yaxşılıq edib bol ruzu üçün gözəl imkan yaradıbsan. Əllərimi göyə açıb sənə Allahdan can-sağlığı, xoş günlər diləyirdim...

Söhbət bura çatanda sahibkar Abbasəli babaya deyir: Halalın olsun, ki, mən səni gördüm, oxudum. Hər şeyi götür-qoy et, daha nə işin varsa hamsini görüb qutar, sonda öküzləri getirərsən. Sən əsl Allah adamısan, inşallah, ruzun da həmişə bol olacaq...

Abbasəli babanın özüne məxsus bir sıra qəribəlikləri də var idi, heç kimdə eşidib-görmədiyim qəribəlik. Buların çoxu onun nitqində, danışığında, hərəkət və simasında əks olunurdu. Az danışardı, ancaq yeri gələndə bu ifadəni tez-tez “işə salardı”: ”Həllə, canı çıxmış”... Həm də bu kəlmələr gülüş yaradar, maraqla qarşılıanardı.

Yaz başı qapıya yiğilan su gecə şaxtanın təsirindən buza çevrilərdi. Baba səhərlər lom, qazma ilə onu sindirib kənara atardı ki, həyət-baca tez topisin. Bibimin üç yaşlı qızı Səməyə (rəhmətlik) nadincilik edib əl-ayağa dolاشında kişi deyərdi: Ay Kamala, həllə, canı çıxmış, qaç ananın yanına, in-di sənə küskü-müskü dəyi, canını ali...

Kişinin bu qəbildən olan növbəti deyimi Daşköprüdə sonralar sən bir lətifəyə çevrilişdi. Belə danışırlar ki, Abbasəli babanın qarısı Ziynət nənə körpəlikdə məşəqqətlə həyat yolu keçmişdi. O, İrəvan yaxınlığında kəndlərdən birində dünyaya gəlibmiş. Əsriñ əvvəlində qızısan erməni-müsəlman “qarşıdurması” zamanı bir möcüzə nəticəsində salamat qalmış, 7-8 yaşlı uşaqın yolu sonralar Talin rayonunun Əşənə kəndindən düşür və onu - Ziynət Qərib qızını oradan tanışlardan düzkəndli Kərbəlayı Məhəmməd atının tərkinə alıb Daşköprüyə çatdırılmışdı. Bir sözlə, “başı bələli” qız həm de zarafatçı və hazircavab imiş. Sonradan onu Abbasəli baba ilə evləndi. Nənə kişiye ərkyana bir “ayama” da qoyubmuş: ”büzələk kişi”. Bu da səbəbsiz deyildi. Baba yeriyənde, dayananda d qollarını elə bil bədənin kip sixardı, büzüşük görkəm alardı. ”Ayama”da buradan “start” götürdü.

Axşam üstü nənə tələsik babanı səsləyir: Ay büzələk kişi, durma, tez ol, özünü yetir həvəci qadına, gətir gəl, gəlin uşaqa yatır. Baba dərhal özünü çölə atır. Nə görə yaxşıdır? Elə şidirgi yağış ağır ki, necə deyərlər, tut ucundan, çıx asımana. Gök guruldayır, şimşək çaxır, bayırda bər-qurxunc vahimə var. Kişi vəziyyəti gör-cək tez geri dönüb deyir: Çöldə qıyalı mətdir, bu havada mən hara gedə bilərəm, həllə, canı çıxmış, deynən qoy qalsın sabaha. Nənə dəha ucadan səs-lənir: Gör evdə nə varsa sal çıynınə, bilmirəm, tez həvəcini tap gətir! Sonra gec olar, gəlin əldən çıxar...

Çarəsiz qalan baba çıxb tapşırığı yerinə yetirir. Ancaq bu həvəcanlı dəqiqələrdən Daşköprüdə sən bir lətifə yaranıb, xalq dilinə daxil olur: ”Həllə, canı çıxmış, deynən qoy qalsın sabaha...”

(Davamı var)